

I

Er det nu rigtigt?

”Det lykkedes ikke for alvor de borgerligere ordførere at udfordre Dragsted, selv om de forsøgte at koble Enhedslisten til terrororganisationer. Værst gik det for Danmarksdemokraternes Charlotte Munk, der ”aldrig klart havde hørt Enhedslisten tilkendegive, at Hamas er en terrororganisation”. Det var en ret uheldig formulering, for det havde Dragsted gjort dagen efter terrorangrebet 7. oktober.

Dragsted tilføjede: ”Hamas er ikke bare en terrororganisation. Hamas er en forfærdelig reaktionær, islamistisk, antidemokratisk og antisemitisk organisation, som jeg kun kan tage den allerkraftigste afstand fra”.

Når jeg refererer denne ordveksling fra Folketingets åbningsdebat direkte citeret fra Altinget 3.oktober, skyldes det, at jeg mildest talt blev noget overrasket over Pelle Dragsteds meget voldsomme ordvalg. En kanonade mod Hamas, hvor der ikke sondres mellem Hamas som bevægelse, politisk organisation og milit. Med den karakteristisk må enhver forhandling med Hamas vel være udelukket. Og hvordan kan man egentlig advokere for en to-statsløsning, som alle på nær Israels regering ser som et mål, når det er givet, at Hamas vil spille en central rolle i en Palæstinensisk statsdannelse?

Men er det, Pelle Dragsted siger, egentlig rigtigt. Eller taler han ind i en udbredt fordom? Er Hamas udemokratisk og antisemitisk?

For at besvare de to spørgsmål læste jeg Hamas' seneste princippolitiske charter fra 2017. Her fandt jeg i punkt 16 følgende formulering: ”Hamas vedkender sig en kamp mod det Zionistiske projekt og ikke mod jøderne på grund af deres religion. Hamas fører ikke kamp mod jøderne, fordi de er jøder men fører kamp mod Zionisterne, som har besat Palæstina”. Jeg kunne ikke finde noget belæg for påstanden om antisemitisme. Med mindre antisemitisme og anti-zionisme blandes sammen, som det jo ofte er tilfældet i den offentlige debat.

Hvad så med det antidemokratiske? Her skal vi lige huske, at Hamas som samlet organisation fik flest stemmer i det demokratiske valg i 2006, hvor organisationen overholdt alle de demokratiske spilleregler. Men tingene kan jo have ændret sig siden. Øjensynligt er det ikke tilfældet. I 2017 chartrets

punkt 28 står der: ” Hamas tror på og er tilhænger af at håndtere de palæstinensiske relationer på basis af pluralisme, demokrati, accept af den anden og gennemførelse af dialog”. Det præciseres i punkt 30 med formuleringen: ” Hamas understreger nødvendigheden af at opbygge palæstinensiske institutioner på sunde demokratiske principper, hvor de vigtigste blandt principperne er frie og fair valg”.

Nu er papir taknemmeligt. Men det gælder vel for alle partiers og organisationers programmer. Indtil videre har praksis ikke direkte modsagt programmet, selv om den åbne krig med den israelske stat og militær og indespærringen i Gaza har sat grænser for det åbne politiske liv.

Til gengæld står det stjerneklart, at Hamas opfatter Zionismen som en kolonialistisk ideologi og den israelske stat som en besættelsesmagt, hvis mål er dannelse af et Storisrael. Den opfattelse konvergerer med den nuværende Netanyahu regerings projekt for et Israel fra Jordanfloden til Middelhavet.

Ikke fordi jeg vil gøre det store ud af påstanden om homofobi, men selve begrebet finder jeg ekskluderende og kulturelt selvhævdende. Formelt taler de almindelige definitioner på homofobi for, at Pelle Dragsted her står på sikker grund. I hvert fald, hvis der refereres til ”strukturel homofobi”, hvor normer, religion, idealer og praktisk-juridiske barrierer enten gør det vanskeligt at være homoseksuel eller direkte kriminaliserer homoseksualitet. Når jeg alligevel mener, der er brug for endnu en overvejelse over anvendelsen af begrebet, skyldes det sammenføjnngen af homo og fobi. Almindeligvis henviser fobi til en sygelig frygt eller ubehag i forhold til noget bestemt. Men der er jo ikke tale om en sygelig frygt. Der er tale om en bestemt religions grundopfattelse og menneskesyn, som måske med rette kan kritiseres men ikke stigmatiseres som sygelig, med mindre man har det helt håndfaste udgangspunkt, at ens eget synspunkt repræsenterer det normale.

I min overraskelse over det øvrige drastiske ordvalg var jeg faktisk lige ved at glemme, at der også står, at ” Hamas er ikke bare en terrororganisation”.

Er Hamas som samlet organisation og bevægelse en terrororganisation? Det er der nok ikke noget entydigt svar på. USA, EU landene, Australien og Japan er blevet enige om at definere Hamas som en terrororganisation, men der er faktisk ikke international enighed om den karakteristisk. I FN har man heller ikke efter atten års drøftelse kunne nå til enighed om ordlyden i en antiterrorisme konvention. Bl.a. blokerer begrebet statsterrorisme for, at man kan nå til enighed.

Men selv om organisationer og stater udfører terrorhandlinger, gør det dem jo ikke i sig selv til terrororganisationer eller terrorstater. Det er de vel kun, for så vidt deres eksistens og ræson d'etre bygger på terror. Altså et grundforhold, der konkret rækker ud over tid og sted.

Terrorhandlinger har enten til formål at skabe frygt og rædsel for at destabilisere et samfund eller fremme ganske bestemte politiske eller religiøse mål.

Handlingen den 7. oktober falder indenfor rammen af den definition. Hamas havde angiveligt tre mål; at skabe frygt og rædsel i den israelske civilbefolkning, udstille svaghederne i det israelske sikkerhedssystem og provokere den israelske regering til åben konfrontation for at blokere for Abrahamprocessens hensigt om at normalisere forholdet mellem Israel og Saudi-Arabien. Hvad der ifølge Palæstinenserne ville have isoleret dem endnu mere.

Intentionerne bag angrebet var med andre ord ud fra et palæstinensiske perspektiv rationelle men absolut uacceptable fra et alment menneskeligt perspektiv. Endvidere er terror som politisk våben i hovedsagen ineffektiv og ender ofte i en ukontrollabel begivenhedsrække, der står i modsætning til den oprindelige hensigt. Hvad der som konsekvens æder organisationerne eller for den sags skyld staterne op indefra politisk og moralsk.

Så der er al mulig grund til at kritisere Hamas for terrorangrebet den 7. oktober. Der er sandsynligvis også god grund til kritisk at undersøge organisationens demokratiske og pluralistiske sindelag. Men det skal netop være som kritisk undersøgelse og ikke som videreført fordom.

Her vil jeg referere til filosofen Hans Georg Gadamer's essay "Intelligens", hvor han betoner vigtigheden af præcise begreber for at skabe den nødvendige forståelsesmæssige distance til en sag eller en begivenhed for at undgå at blive opslugt af situationen og derved miste friheden til at handle rationelt. Og intet er vel mere vigtigt i en betændt krisesituation som den, vi befinder os i, end at følge Gadamer's maxime.

Faren ved ikke at forstå eller ovenikøbet dæmonisere den anden og som udgangspunkt antage sine egne positioner/værdier som universelle er, at afvigelser herfra ikke bare skal modgås og kritiseres men decideret udslettes. Det er den logiske konsekvens. Og det er præcis den logik, Netanyahu spiller på og skærper med sin gentagne påstand om, at Israel nu kæmper for civilisationen mod barbariet.

II

Er hegemoni og dominans et og det samme?

Begrebet hegemoni optræder regelmæssigt i de aktuelle analyser af de geopolitiske spændinger og magtforskydninger i det voksende konfliktfelt mellem det kollektive Vest og det globale Syd. I min optik er problemet dog, at begrebet anvendes synonymt med magt, dominans og herredømme, hvilket ikke er uden problemer, når forskydningerne i den strukturelle verdensorden skal analyseres.

Jeg vil nedenfor forsøge at begrunde, hvorfor der bør skelnes mellem begreberne hegemoni og dominans.

Nutid og fortid

Nutidens forståelse og anvendelse af begrebet ligger langt fra dets oprindelse. Hegemon betyder på græsk en leder. Oprindeligt en militær leder. Begrebet hegemoni blev anvendt i de græske bystaters militære alliancer som betegnelse for den bystat, man efter fælles overenskomst udpegede til militær leder først og fremmest i kampene med perserne. Alliancerne (Det Deliske Søforbund og det Peloponesiske Søforbund) degenererede imidlertid ved, at den hegemoniske bystat påtvang de andre bystater sit herredømme. Det blev opfattet som forræderi mod de oprindelige aftaler. Den nye konstellation blev betegnet ”arche” – herredømme, styrende, dominerende.

I ”archeperioderne” ophørte de fredelige relationer og loyale bindinger. Åbne oprør, undergravende rænkespil mellem flere af de dominerede bystater og jagten efter alternativer til ”tyranniet” trådte i forgrunden og ophævede hegemoniets tilstræbte ligevægt.

Det amerikanske hegemoni

Efter 2. Verdenskrig herskede der i Vesten ikke meget tvivl om, at USA med sin økonomiske, antikoloniale og frihedsorienterede ideologi/kultur og militære styrke repræsenterede fremtiden og fremstod som Vestens ubetvivlelige leder. På næsten alle samfundslivets områder begyndte man i Vesten at kopiere og internalisere amerikansk kultur, produktionsmåder- og organisationsformer, udfoldelse af fritidslivet og ikke mindst at efterligne hele

masseforbruget, hvor man selv med beskedne arbejderlønninger kunne gøre sig håb om TV, bil og eget hus.

Den økonomiske og materielle fremgang i hele den vestlige verden under amerikansk ledelse, der internationalt blev reguleret gennem amerikansk dominerede institutioner som Verdensbanken, IMF og Gatt/WTO, antog hidtil uhørte vækstrater og gjorde det muligt i Europa at realisere de socialliberale og socialdemokratiske forestillinger om velfærdsstaten. Kapitalismens bedste værn mod kommunismen, der efter Sovjetunionens glørværdige rolle i kampen mod fascismen, øvede en ikke ubetydelig indflydelse i den europæiske arbejderklasse og lavere middelklasse. Det amerikanske hegemoni som leder af "den frie verden" mod kommunismen blev formidlet gennem en liberaldemokratisk velfærdspolitik og tilsvarende institutioner.

Der var fremgang på alle fronter. "Den amerikanske drøm" blev europæisk. Hollywoods helte – "frontier fantasmen" og individets frigørelse trængte dybt ned i Vestens selvforståelse som anden natur.

Blandingsøkonomien, massekonsumet, relativ stabilitet og afbalanceret fred legitimerede det amerikanske hegemoni på verdensmarkedet og understøttede de progressive forvaltere af kapitalismen indenfor nationalstaternes rammer. Klassekampene døde selvfølgelig ikke ud trods den ideologiske begrævelse. Men de fleste kampe skabte ikke større ravage, end hvad der kunne rummes i den dynamiske vækst og individets frigørelse i amerikansk fortælling.

De indre drivkræfter i velfærdsstatens udvikling efter 2. Verdenskrig blev hegemoniets realform. Fagforeningerne blev tilkendt legitimitet og fik status af samarbejdspartner for regeringerne og tilknyttet implementeringen af lovgivningen på arbejdsmarkedet, på det sociale område og på boligområdet. Socialdemokratiernes reformpolitik vandt frem og blev understøttet af den progressive elite. "Lighed gennem uddannelse" – meriteringsstrategien – osv. blev slogans, der trængte dybt ned i samfundenes forskellige livsformer. Arbejderklassen stod ikke længere udenfor og kiggede ind på det borgerlige samfund. Den var blevet aktiv deltager og havde fået forbedret sine leveforhold mangefold.

For at klargøre den videre proces vil jeg her kort referere til Antonio Gramscis banebrydende sontring mellem hegemoni og dominans. I Fængselsoptegnelserne hæfte¹³ skriver han: "Hegemoni forudsætter utvivlsomt, at der bliver taget højde for interesser og tendenser i de grupper, som hegemoniet skal udøves over, og at der opbygges en ligevægt, et kompromis, at med andre ord

den ledende gruppe ofrer nogle af sine økonomisk-korporative fordele. Men der er heller ingen tvivl om, at disse ofre og dette kompromis ikke kan vedrøre det væsentlige; hvis nemlig hegemoniet er etisk-politisk, er det også økonomisk, og kan ikke være andet, dvs. så har det også sit udspring i den afgørende funktion, som den ledende gruppe udøver på den økonomiske aktivitets afgørende område”. (Gramsci skrev under censur, hvilket forklarer den lidt kryptiske formuleringsmåde).

Det amerikanske hegemonis begyndende udgang

USA's krig i Vietnam og Nixons ophævelse af dollarens guldindløselighed i 1973 som forløber for verdensmarkeds krisen i 70'erne forvarslede det amerikanske hegemonis omvendning til en tiltagende og utilsløret dominans- og magtpolitik. Og som i antikkens Grækenland begyndte de svagere nationer at lede efter alternativer til USA's herredømme. I Europa så tankerne om en Europæisk Union og fælles valuta som alternativ til dollardominansen for første gang dagens lys med Delorsplanen i midt-70'erne. Den Europæiske Unions tilblivelseshistorie efter afslutningen på den ”kolde krig” i 1992 kan ikke forstås uden at blive sat i forbindelse med USA's diktatpolitik overfor Europa og Japan i 80'erne og 90'erne for at sikre egne økonomiske- og geopolitiske interesser.

”Washington concensus” i 1978 lagde grundstenene for den amerikansk initierede globaliseringsstrategi og ideologiskiftet fra velfærdsstats-kapitalismen og de progressive kollektive frigørelsestanke til neoliberalismens individorienterede markeds- og *frihedstvang*. Fremtidens motor skulle ikke længere være statens markedsregulering men markedets ”selvforvaltning”. Det tætte samarbejde mellem stat og arbejderbevægelse blev over en årrække ophævet, og den sociale tryghed og åbenhedens kultur blev afløst af konkurrence og effektjag på alle livets områder samt praktisk eksklusion af kulturstrømninger, der ikke kunne kapitaliseres. Det udadvendte menneske med blik mod fremtiden blev til det defensive homo clausus.

Måske kan man med en vis begrebselastik sige, at det amerikanske hegemoni under Clinton som præsident fik en vis renæssance frem mod 9/11, men sluttede definitivt med finanskrisen i 2008.

USA's interesser er siden finanskrisen i stigende grad blevet opfattet *som alles interesser – det gælder selv blandt allierede*. Men på den anden side har EU trods utallige strategiske vendinger ikke evnet at fremstå som alternativ til USA hverken på verdensmarkedet eller overfor de europæiske nationalstater. Tværtimod har EU's austeritetspolitik efter 2011 om noget bidraget til at

erodere de herskende elites indre nationalstatslige "hegemoni". Både politisk, økonomisk, socialt og kulturelt har de brede lønmodtagergrupper oplevet en næsten trinløs forringelse af deres levevilkår og sociale tryghed. Tilliden til det politiske system er faldet ganske voldsomt, og de demokratiske parlamentariske institutioner antager i dag karakter af lukkede – oligarkiske – dominansformer.

De "ledende grupper" for at blive i Gramscis terminologi besidder ikke længere den økonomiske overlegenhed og fremdrift, der muliggør klassekompromiserne og indrømmelserne overfor de "ledede grupper". Neoliberalismens økonomiske ortodoksi, det liberale demokratis ideologi og den gamle økonomiske orden på verdensmarkedet har mistet den magiske kraft. Der er kun magtfuldkommenhed, trusler, intimidering og tvang tilbage. Siden præsident Bush's "all out war against terrorism" i 2001 ædes det amerikanske hegemoni op indefra. Lige forstærkes de indre spændinger og det moralske forfald i USA som følge af Biden administrationen ubetingede støtte til den israelske Netanyahu regerings massedrab i Gaza og statsterrorisme i Libanon. De europæiske statslederes hidtidige følgagtighed tærer nu også på deres moralske legitimitet og det interne sammenhold i EU.

En anden vinkel i samme proces er USA's og EU's økonomiske- og finansielle sanktionsregimer overfor lande, der ikke retter ind efter USA's og Europas diktater. Som i antikkens Grækenland leder de dominerede stater, der udsættes for intimidierende sanktioner eller frygter dem i fremtiden efter andre alliancer eller et ny hegemon (bl.a. bestræbelserne for at udvide BRICS+ som fremtidens alternativ til Vestens dominans).

På verdensarenaen og selv indenfor de enkelte vestlige nationalstater lurer illoyaliteten og afsøgningen af alternativer til den aktuelle magtfiguration. Det slår igennem indenfor EU. Macron taler igen og igen om Europæisk Autonomi. EU-kommissionens formand Ursula von der Leyen udnytter enhver lejlighed til teknokratisk at udvide Unionens magt over medlemsstaterne og omstrukturere EU fremtidens for tiden tabubelagte rivalisering med USA. (bl.a. bruges Trump-kortet konstant). Sidst er den retning strømlinet med Draghis rapport om EU's konkurrenceevne og sikkerhedspolitiske situation. Rapporten advarer om, at Europa agterudsejles på verdensmarkedet, hvis centraliseringsprocessen på alle vitale økonomiske og sikkerhedspolitiske felter ikke accelereres.

Næsten tre års krig i Ukraine tærer nu på den første euforiske enhed indenfor EU. Det altafgørende spørgsmål vil ikke gå væk. Hvem skal bære de

økonomiske byrder USA eller Europa? (lige nu er det EU). Og hvilke medlemslande skal lide under EU's svækkede stilling på verdensmarkedet og tab som følge af krigen i Ukraine og helt aktuelt den truende handelskrig med Kina?

Affortryllelse og konfliktscenarier

Set i perspektiv og som historisk forløb siden 1992 har Natos udvidelse mod øst og som konsekvens heraf stedfortræderkrigen i Ukraine først og fremmest handlet om opretholdelse af USA's dominans i Europa gennem "globaliseringen af Natos rolle". Nato's begyndende forskydning til Stillehavsregionen og USA's hektiske allianceopbygning har kun et rationale: en styrkelse af USA's magtpotentiale til at *forsvare Vestens (dvs. USA's) herredømme*, bremse Kinas vækst og true resten af verden til at rette ind.

Det er nemlig efterhånden en udbredt opfattelse, at Kina ikke kan vedblive med at vokse i økonomisk- og militær styrke uden at fremprovokere radikale ændringer af den globale institutionelle arkitektur. I den forstand repræsenterer Kinas vækstmodel måske mulige fremskridt og ændringer på verdensmarkedet, som det Globale Syds mangfoldige nationalstater mener at kunne drage nytte af. Et fremtidsblik, der kan forklare Vestens næsten frenetiske diplomatiske aktivitet i Afrika, Sydøstasien og Latinamerika for at råde bod på årtiers politisk-militær intimidering og økonomisk udplyndring og forebygge opkomsten af nye alliancer udenfor Vesten.

Måske et nyt *hegemonisk system* i svøb, som ikke bindes sammen af underordning under Vestens værdier, tvang og sanktioner – men af fælles internationale interesser. Jeg vil gerne understrege her, at jeg bevidst anvender begrebet *hegemonisk system* og ikke *en ny hegemon*.

Desværre opviser historien få – om nogen – eksempler på fredelige og molekylære hegemoniske vagtskifter. Når hegemoniet har udtømt sine positive og integrative potentialer og antager form af herredømme og magtpolitik, foregår der i den proces også en opløsning eller udtynding af de faktorer, der tidligere legitimerede hegemoniet. Det drejer sig eksempelvis om de vestlige politikeres nu næsten patetiske hævde af "universelle værdier". Begreber, der tidligere stod uantastede, relativiseres. Verden fattes nye begreber for at forstå og orientere sig i den ændrede situation. Demokrati versus autokrati bliver til krigeriske slagord, og det gentagne krav om "rules based order" tømmes for indhold og autoritet, fordi de samme magter, der plæderer for denne orden, har brudt selv de mest basale regler i FN's charter og indenfor IMF, WTO og Verdensbanken.

Kort sagt det gamle hegemonis kompas er brudt sammen, og indenfor snart sagt alle felter udspiller der sig et mangefold af processer for enten at etablere en ny orden eller forsvare den gamle med fare for at udløse helt uoverskuelige centrifugale processer i verdensøkonomien og indenfor det eksisterende globale magtsystem. Nationalisme, protektionisme, sanktionspolitik og ikke mindst en nærmest krigslignende oprustning for at forsvare egne interesser og eksisterende dominansstruktur har afløst forestillingerne om en global vækst og ligevægt holdt sammen af en "supermagt" (hegemon), der "løftede alle både".

Tabet af hegemonisk centrum og centrifugale processer

Når Kinas vækst udfordrer verdensbilledet, skal udfordringen ikke kun ses som en isoleret geopolitisk konkurrence. Ej heller kan udfordringen isoleres til USA. Den rammer hele Vestens måde at organisere samfundsopbygningen på. Kinas statskonstituerede markedsøkonomi, som er antitesen til neoliberalismens markedsautonomi og markedstvang, kan muligvis repræsentere fremtiden og i hvert fald fremstå som forbillede for landene i det Globale Syd.

Hvor den lurende konfrontation mellem USA/EU og Kina/Rusland, de mange stedfortræderkrige (konflikter) og "regime change" strategien ender ved ingen. Men sikkert er det, at det tidligere amerikanske hegemonis integrative- og konfliktneutraliserende potentialer er tyndslidte og afløst af generaliseret og uoverskuelig global ustabilitet. Hvor magt er ret!

I den forstand er Gramscis sondring mellem hegemoni og dominans/herredømme vigtig som analytisk- og handlemæssigt udgangspunkt i den geopolitiske diskussion. Sondringen åbner for en forståelsesramme, hvor det statiske og metafysiske verdensbillede kan overskrides. Og hvor de geopolitiske diskussioner ikke reduceres til sofistikerede skakspil eller etiske fordringer.

